

KRITIŠKA RECEPCIJA ZGODNEJŠE PROZE MARJANA KOLARJA

Janja Vollmaier Lubej

Maribor

UDK 821.163.6–3.09Kolar M."196/197"

Prispevek se ukvarja z literarno kritiko proznih del Marjana Kolarja, in sicer tistih, ki so bila izdana v 60. in 70. letih prejšnjega stoletja. Literarne kritike analizira s tradicionalnim in novejšim pristopom vrednotenja literarnega dela.

Marjan Kolar, historična literarna kritika, ahistorična literarna kritika, novejša literarna kritika

The article deals with the literary criticism of Marjan Kolar's prose published in the 1960s and 1970s. The literary criticism is analysed from two perspectives: traditional and modern.

Marjan Kolar, historical literary criticism, ahistorical literary criticism, modern literary criticism

1 Uvod

Pisatelj in urednik Marjan Kolar (1933), ki je svojo pisateljsko pot začel s pisanjem kratke proze, nato pa nadaljeval z daljšimi pripovednimi vrstami, večinoma romani, je kljub umetniško kakovostni prozi iz prvega ustvarjalnega obdobja prezrt avtor. Pisal je tudi radijske igre in mladinsko prozo, njegova enodejanka *Revolucij ne bo več* je bila uprizorjena v Mestnem gledališču ljubljanskem v sezoni 1962/1963 (Forstnerič Hajnšek 2003: 36). Njegovi pisateljski začetki segajo v leto 1951, ko je z literarnim esejem *Osamelec* zmagal na natečaju gimnazijskega glasila *Nova brazda* (Verdinek 2013: 3). Ker je v omenjenem eseu kritiziral tedanjo družbeno ureditev, je bil zaznamovan kot »politično sporen ustvarjalec« (prav tam). Pisatelj se je uveljavil v reviji *Naša sodobnost* (današnji *Sodobnosti*), kjer je začel objavljati svoja literarna dela (Forstnerič Hajnšek 2003: 36). Njegovo delo so označevali s pojmom *poetični realist* in *sentiimentalni humanist* (Forstnerič Hajnšek 2003: 37). Pisatelja zanima kolektivna družbena zavest (zgodnejša proza) in intimna zgodba posameznika (kasnejša proza), to dvojje pa vselej odslikava realistično z mimetičnim prikazovanjem realnosti, s humornimi, ironičnimi in grotesknimi elementi. Njegova literarna dela večplastno in raznoliko prikazujejo probleme enoumja, pristranskosti in uklonljivosti sistemu kot velike, pomembne teme zgodnejšega literarnega ustvarjanja, kasneje pa te teme približa posameznikovemu trpljenju, soočanju z boleznijo, minljivostjo, smrtjo (*Sveto sivo življenje*, *Prekrstitve*, *Robinsonova zastava*).

Marjan Kolar je v svojih delih vseskozi z različnih perspektiv odslikaval življenje posameznika in/ali vaščanov v nekem mestu, družbenokritična ideja pa je pogosto

prisotna. Nema lokrat jo v različnih variacijah odstira literarna oseba – (ne)umetnik.¹ Pisatelj umetnost dojema podobno kot Althusser, kot posebno razmerje ideologije (Eagleton 2010: 25). Njegova proza nam namreč »ne ponuja pojmovne analize teh ali onih okoliščin, ampak občutek, kako je živeti v njih« (prav tam). Ta občutek pa je nemalokrat izpeljan do absurda.²

Izjemen pisateljski talent se odraža že v njegovi zgodnejši prozi, v kratkoproznih zbirkah *Prazno nebo* (1961) in *Samomor v nebesih* (1964), s katerima je vstopil v slovenski literarni prostor. Črtica *Nepravilni trikotnik* je bila natisnjena v srbski, ruski in turški antologiji jugoslovanske proze (Forstnerič Hajnšek 2003: 36).

Poseben in pomemben mejnik v Kolarjevi prozi pomeni roman *Išči poldan* (1967), za katerega je pisatelj prejel nagrado Prešernovega sklada. Prav tako je pomemben mejnik v Kolarjevi prozi roman *Zvezde in križi* (1979), ki tematizira izkušnjo druge svetovne vojne. Zlasti zato, ker je to tema, ki tudi v pisateljevem kasnejšem ustvarjalnem obdobju (po letu 2000) zaseda pomembno mesto. Velika tema Kolarjevega pripovedništva je delavstvo oz. majhen, nepomemben delavec, ki s svojo intimno pripovedjo izstopa iz družbene ideologije oz. postaja njen kritični opazovalec. Takšni so romani *Sezuj se, kadar stopiš v mošejo* (1971), *Snežne verige* (1973), pred njima pa *Išči poldan*. Tukaj velja izpostaviti motiv prostitucije: Marjan Kolar tako že v zgodnji prozi piše o t. i. tabuiziranih temah, poleg prostitucije pa je ena pomembnejših tudi disfunkcionalnost družine (necankarjanska mati, razpad družine), ki se pojavi že v kratki prozi, predvsem pa v romanih. Od pisateljevih kasnejših literarnih del (objave po letu 2000) velja izpostaviti zbirko novel *Sveto sivo življenje* (2003), ki zaokrožuje pisateljevo idejo o minljivosti življenja: življenje je zanj sveto, a tudi minljivo in ne vedno lepo.

Literarna dela Marjana Kolarja ob izidu niso bila deležna veliko literarnokritičnega odziva, tudi novih (pre)vrednotenj pisateljevega umetniškega ustvarjanja ni bilo,³ pa čeprav je njegova zgodnejša proza umetniško dovršena in kljub družbenokritični perspektivi še danes aktualna. Prav tako je lanskoletni pisatelj jubilej obeležila le peščica dogodkov: širša lokalna skupnost je v okviru Kuharjevih dnevov pripravila spominski večer, v koroški reviji za leposlovje in kulturo *Odsevanja* so objavili članke

¹ S temo umetnika, umetnosti in umetniškega ustvarjanja sem se ukvarjala v svoji doktorski disertaciji (2013). Ugotovila sem, da v prozi Marjana Kolarja prevladuje uklonljiv, z družbo spogledujoč se umetnik; tak tip umetnika je predstavljen v *Tihožitju* (kratkoprozna zbirka *Prazno nebo*, 1961), ki variira v drugih Kolarjevih kratkih zgodbah. V *Samomoru v nebesih* pa iz istoimenske kratkoprozne zbirke (1964) dosega svoj homorno-ironični vrh, tudi v romanu *Išči poldan* (1967) je dobro izpeljan v Andreju Žagarju. Tam je predstavljen tudi umetnik, ki kritično ocenjuje tedanjo družbo. Diametralno razmerje neumetnik – družba vselej predstavlja odklonilnost do umetnosti, in sicer z ironične, realistične in humorne perspektive. Neumetnik je pogosto predstavnik delavskega razreda (*Sezuj se, kadar stopiš v mošejo*, 1971; zgodba *Prazno nebo*), ki umetnost povezuje z nedelom (Vollmaier Lubej 2013: 173–176).

² Pisatelj je v intervjuju za *Večer* pojasnil: »Svojo kritiko družbenega sistema sem v literaturi večkrat izrazil tako, da sem najbolj udarne parole prižgal do absurda. Tako se je razgalila vsa njihova votlost« (Forstnerič Hajnšek 2003: 36).

³ Njegova proza iz kasnejšega ustvarjalnega obdobja (po letu 2000) je bila deležna več zapisov in spremnih besedil; njihovi avtorji so Andrej Makuc, Helena Merkač, Bojana Verdinek, Helga Glušič. Sama sem se z njegovo prozo iz obeh obdobjev temeljito ukvarjala v diplomskem delu (2007) in doktorski disertaciji (2013).

o pisateljevem delu in življenju, v časopisu *Delo* je bil objavljen prispevek pisatelja in urednika Andreja Makuca, tretji program *Radia Slovenija ARS* pa je pripravil posnetek oddaje iz leta 1999, v kateri pisatelj govori o svojem delu. Toda glede na to, da je pisatelj po tem letu izdal še mnogo knjig, resda z izjemo kratkoprozne zbirke *Sveto sivo življenje* manj literarno kakovostnih kot dela iz zgodnejšega pisateljevanja, ki pa niso niti omenjena, posledično pa ni predstavljeno pisateljevo nadaljnje literarno delo, postavljeno v kontekst zgodnejšemu, menim, da je bilo Kolarjevo mesto v slovenski književnosti ponovno zgolj mimobežno odmerjeno in omenjeno.

Prispevek se ukvarja z literarnokritiško recepcijo proznega dela Marjana Kolarja, pri čemer upošteva, »kateri vrsti prvin, estetskim, spoznavnim ali moralnim, daje prednost, morda celo ekskluzivnost na škodo preostalih« (Ogrin 2002: 28). Čeprav Matija Ogrin (prav tam) piše o literarnem vrednotenju v času med vojnama in poudarja dve smeri, historično (duhovno-ideološko) in ahistorično (predmetno-analitično), tudi literarne kritike po letu 1960, ki jih je bil deležen Marjan Kolar, lahko opazujemo s te perspektive. Zanima nas torej, ali so prozna dela izbranega avtorja ocenjevana v luči sociokulturnih, religioznih, filozofskih, družbenih značilnosti ali so poudarjene vrste sestavin literarnega dela. Pri slednjem je upoštevano, ali »vrednostna sodba to raven preseže z usmerjenostjo na celostno umetniško specifičnost literarnega dela« (prav tam). Toda hkrati upošteevamo tudi, da se kritika »odpoveduje presojanju in vrednotenju« (Bernik 1979: 6), saj namesto tega razlaga, pojasnjuje, interpretira (prav tam). Predpostavljamo, da se v literarnih kritikah proznih besedil Marjana Kolarja prepletajo tako historično kot tudi ahistorično izhodišče ter značilnosti novejših kritik, ki nima metodologije vrednotenja in teži po novosti (prav tam: 6). Zaradi tega je tudi subjektivna (prav tam).

Pri analizi literarnih kritik proze Marjana Kolarja opazimo, da je razumevanje literarnega dela določeno z vnaprejšnjimi oziroma predhodnimi sodbami, mnenji, izkušnjami, skratka, da je literarno delo opazovano skozi družbeno-kulturno determiniranost bralca, kar je stališče hermenevtikov H. G. Gadamerja, M. Heideggerja in T. S. Eliota. Prvi je zagovarjal tezo, da ko literarno delo preide iz enega zgodovinskega konteksta v drugega, novi pomeni izločijo prejšnje. Interpretacije so namreč situacijske, oblikovane, omejene z zgodovinsko dispozicijo določene kulture (Eagleton 2003: 61–62).

2 Literarne kritike

2.1 Jože Šifrer – *Marjan Kolar, Prazno nebo*

Avtorja⁴ uvodoma zanima, koliko literarne tendence tedanjega časa še poosebljajo družbeno podobo. Prevladujejo avantgardizem, individualizem, abstrakcija, cinizem.

⁴ Jože Šifrer (1922–2009), literarni zgodovinar in kritik, pedagog in bibliotekar. Delo literarnega kritika je opravljal skoraj štiri desetletja, pisal je tudi gledališke ocene. Svoje literarne kritike je objavljaval v uglednih revijah (*Naša sodobnost*, *Sodobnost*, *Naši razgledi*) in časopisu *Delo* (*Književni listi*). Izdal je dve knjigi literarnih kritik, *Literarna mnenja* (1968) ter *Pisatelji in knjige* (1988) (Berčič, Kocijan 2002: 181). Leta 1983 je izdal monografijo F. S. Finžgarja, v kateri je »celostno obdelal in smiselno prepletel pisateljevo življenje in ustvarjanje« (prav tam: 182). Uredil je njegova *Zbrana dela*, ki so v letih 1979–1999 izšla v 15 zvezkih (prav tam).

Beg pred stvarnostjo, odmik od mimetičnega popisovanja resničnosti poimenuje moralna nemoč. Njen vzrok pa išče v strahu pred tradicijo in konzervativizmom. S temi pojmi in pripombami je označil tudi novelistično zbirko *Prazno nebo*, knjižni prvenec Marjana Kolarja. V zbirki pa je literarni kritik zaznal »miselno razgibanost, obilje asociacij« (Šifrer 1961: 940), zato ji namenja pozornost. Kratkoprozni zbirki, ki jo imenuje »knjižica« (prav tam), pripisuje zgradbeno neenotnost, pisatelju pa ob tem očita »megleno tipiziranje, objektivno konkretnost in lastno izpovedovanje« (prav tam).

V nadaljevanju povzema vsebino novel, največ misli pa združi ob zadnji kratki zgodbi *Prazno nebo*, »najbolj avtobiografskem delu zbirke« (1961: 941). Poudari, da zbirka ob koncu »sublimira v odkrito izpoved, v fatalistično predanost življenju in ljudem« (prav tam). Meni, da »v političnem smislu tak nazor sicer izzveni kot brezidejnost, je pa v širšem človeškem smislu vendarle idejnost, ki pa je izgubila orientacijo« (prav tam). Slabost kratkoprozne zbirke je »zmes meglene abstraktnosti in žive konkretnosti« (prav tam), spogledovanje z avantgardizmom, za dobro pa ocenjuje, da v nekaterih novelah »izraža sodobnega človeka, ki je resničen, ki stoji sredi življenja« (prav tam). Napoveduje, da če se bo pisatelj razvijal »v konvergentnosti z našo nepotvarjeno resničnostjo« (prav tam: 942), bo njegova literarna pot uspešna.

Kritik Jože Šifrer naj bi pri svojih literarnih kritikah upošteval »vsestransko in poglobljeno podobo razmerja med pisateljem, literaturo in družbo« (Berčič, Kocijan 2002: 182), toda za oceno kratkoprozne zbirke *Prazno nebo* to ne drži v celoti. Vrednotenje je usmerjeno zlasti v pomanjkanje avtobiografskosti in v prisotnost bega pred resničnostjo. Premalo so bile upoštevane pisateljeve sposobnosti vživljanja, doživljanja, upodabljanja, ki so bile v 60. letih, ko je Kolarjevo delo izšlo, pomembne prvine pisateljstva. O tem lahko beremo v literarni kritiki Gregorja Kocijana, ki se tudi zaradi omenjenih sestavin navdušuje nad literarnim delom Jare Ribnikar *Jan Nepomuk* (1969) (Kocijan 1970: 1169).

Kritika je historična, zlasti sta poudarjeni družbena in ideološka predpostavka (odslikavanje resničnosti takšne, kot je). Avtor kritike se ne osredotoča na ocenjevanje estetskih, spoznavnih in moralnih prvin književnega dela. Pomembna ideja Kolarjevega zgodnejšega pisateljstva je iskanje smisla, ki ga pisatelj umešča tudi v svojo kratkoprozno zbirko, a ga literarni kritik ni poudaril. Tudi pri Kolarju gre za to, da je »snovna in vsebinska določenost samo opredmetenje temeljnega nagiba, nekakšna moderna alegorija, [...], iskanje smisla« (Pogačnik 1966: 200), kar je poudarjeno in izpostavljeno pri literarni kritiki Kavčičevega romana *Upanje* (1966), ki jo je napisal Jože Pogačnik.

2.2 Borut Trekman – Marjan Kolar: *Išči poldan*

V romanu, za katerega je Marjan Kolar prejel nagrado Prešernovega sklada (1968), je Borut Trekman⁵ opazil dve osnovni poziciji, ki se kažeta v glavnih protagonistih:

⁵ Borut Trekman (1942), publicist, prevajalec, urednik, dramaturg, diplomat. Je avtor več kritik in esejev (gl. www.drustvo-dsp.si/si/pisatelji/609/detail.html).

Žagar je politični aktivist, Brajnik vselej v dvomih, zarisani pa sta »s trdno pisateljsko konturo in jasnimi miselnimi in psihološkimi obrisi« (Trekman 1967: 931). Glavno slabost romana vidi v pomanjkljivosti čutnega, čustvenega in intimnega življenja, vendar mu pripisuje tudi odlike, ki se kažejo v ostrem, brezkompromisnem slikanju družbenih razmer in družbeni angažiranosti. Avtor veliko pozornosti namenja pisateljevi neusmiljeni, brezkompromisni družbenokritični pisavi, v kateri vidi pisateljevo odliko. Slog in obliko romana označi za konvencionalna. Roman ocenjuje zelo pozitivno, saj ga označi za »doslej daleč najtehtnejše in najbolj kompletno delo« ter kot »eno najzanimivejših literarnih del zadnjega časa« (prav tam: 932).

Literarna kritika upošteva estetske, moralne in spoznavne prvine literarnega dela, toda precej površno in nepoglobljeno. Strinjamo se, da sta literarni osebi emocionalno pomanjkljivo predstavljeni, po drugi strani pa je avtor natančen popisovalec in kritični usmerjevalec časa, ki ga tematizira. Gre za predstavljanje družbenokritičnega in družbenospogledljivega posameznika, za razkol med njima, za njuna notranja psihična stanja. Ta historični vidik, upošteva zlasti sociokulturna in filozofska vprašanja, ki jih pisatelj odstira s pomočjo dveh nasprotujočih si literarnih oseb, bi moral kritik bolj poudariti, oziraje na to, da je »razklanost med subjektom in objektom« (Paternu 1966: 251), ki se pojavlja že v romantiki, prisotna tudi v takratni književnosti (prav tam). Čeprav je literarni kritik poudaril oziroma izpostavil Kolarjev stil kot trden, ni opozoril na dejstvo, da tudi v tem literarnem delu manjka stilnih inovacij.

Poudarjeno bi moralo biti tudi, da se z notranjimi monologi in preizpraševanji perspektiva usmerja v intimizem in odvrča od kolektivnega, kar je navsezadnje značilnost tedanje proze.⁶

2.3 France Forstnerič – *Knjiga o delavcu. M. Kolar: Sezuj se, kadar stopiš v mošejo*

Avtor⁷ literarne kritike označi literarno delo za kratek roman, ki je hkrati tudi »besedna umetnina«, saj poleg jedrnatosti in preudarne zgradbe vsebuje še »literarno suvereno sugestivnost opisa, mnogoplastno miselno razsežnost v sicer umetniško asketsko zbitem tekstu« (Forstnerič 1972: 4).

Marjana Kolarja predstavi kot realističnega pisatelja, toda njegova deskriptivnost ni realistična v reističnem in tradicionalnem pomenu. Njegovo realistično perspektivo določa kot »iz realnih izsekov zgrajeno novo, literarno resničnost« (Forstnerič 1972: 4). Ni nepomembna Forstneričeva opomba, da je pisatelj v delu ustvaril neideološki pogled na svet, čeprav opaža ideološko sporočilo, ki je umetniško zakrito, namreč

⁶ »Po letu 1948, ko je prišlo do javne prekinitve s stalinizmom, je postopoma sledil izrazit obrat k intimizmu, k notranjim problemom človeka posameznika in naposled k vse bolj ontološkemu vprašanju človekovega bivanja. Na duhovnem področju se križajo, spopadajo in spajajo marksistični in eksencialistični pogledi na življenje. Na področju sloga se poleg tradicionalnega ali z različnimi modernističnimi otenki dopoljenega realizma z vso silo uveljavlja novi ekspresionizem in deloma nadrelizem« (Paternu 1966: 250).

⁷ France Forstnerič (1933–2007). Pesnik, pisatelj, publicist, novinar, prejemnik več pomembnejših kulturnih in novinarskih odlikovanj, nagrade Prešernovega sklada, Glazerjeve za življenjsko delo, Levstikove, Tomšičeve.

»marksistično spoznanje, da delavcu ustvarjajo temeljno družbeno bogastvo« (prav tam).

V literarni kritiki je zlasti poudarjena estetska prвина, manj pa spoznavna in moralna. Pripomba, ki v luči ideoloških vprašanj komentira pisateljev morebitni namen, želi poudariti, da je Kolar to uspešno umetniško zakril. Avtor se torej osredotoča zlasti na ahistorični vidik, na prvine literarnega dela in slog, manj pa je poudarjena historična perspektiva.

2.4 Marijan Zlobec – *Marjan Kolar: Sezuj se, kadar stopiš v mošejo*

Marijan Zlobec⁸ literarno delo označi za prozni tekst, ne strinja pa se s pisateljevo opombo, da je besedilo roman. Poudarjena slabost romana je Černjak, ki je kot glavna literarna oseba edini, ki se razvija in plasti, vsi drugi »so osnovni strukturi dopolnjujoče pridruženi, jo problemsko širijo« (Zlobec 1973: 213), toda prikazani so enostransko. Literarni kritik se preveč ukvarja z literarno osebo, ki prevladuje v proznem besedilu. Černjak je osrednji protagonist, skozi katerega pa so predstavljene tudi druge, stranske osebe. V literarni kritiki je prikazana samo spoznavna prвина, drugi vidik, ki bi delo osvetljeval z duhovno-zgodovinske perspektive, pa umanjka. V tej literarni kritiki so elementi tako tradicionalne kot tudi novejšje kritike. S slednjo je mišljeno, da »ne sodi, ne vrednoti, ne hierarhizira« (Bernik 1979: 7), kritik pa je namesto drugih pojmov, ki so bolj oprijemljivi, uporabil pojem tekst, ki je »pomensko nevtralen, dinamičen in široko uporaben izraz« (prav tam). Avtorjeva vrednotna sodba se osredotoča zlasti na glavni literarni lik, skozi katerega se odvija dogajanje.

Priznava redko pripovedno temo, tj. delavstvo. Agnosticizem gradi in oblikuje Černjaka, toda to ni izvedeno radikalno. Nujna so spoznanja, ki so v delu »temeljni literarni princip« (1973: 214). Černjak je sicer predstavljen z več gledišč, vendar je večplasten samo on.

3 Sklep

V prispevku se avtorica ukvarja z literarno kritiko zgodnejših literarnih del pisatelja in urednika Marjana Kolarja, avtorja številnih kratkoproznih zbirk in romanov. Članek se osredinja na literarne kritike kratkoproznega prvenca *Prazno nebo* (1961) ter romanov *Išči poldan* (1967) in *Sezuj se, kadar stopiš v mošejo* (1971). Napisali so jih uveljavljeni avtorji Jože Šifrer, Borut Trekman, Marijan Zlobec in France Forstnerič. Analiza, ki je upoštevala literarno kritiko tako s historične kot tudi ahistorične perspektive, podaja naslednje ugotovitve:

1. Literarna kritika Jožeta Šifrerja o prvenca *Prazno nebo*, objavljena v *Naši sodobnosti* (1961), je osredotočena zlasti na historični vidik; poudarjeni sta namreč

⁸ Marijan Zlobec (1949), novinar kulturne redakcije *Dela* za področje klasične glasbe. Pisal je literarne kritike del vidnejših slovenskih avtorjev in avtoric: B. Gradišnika, P. Zidarja, V. Zupana, T. Šalamuna, M. Rožanca, N. Kraigher, I. Osojnika, N. Matičič, I. Svetine, I. Hergold, M. Jesiha, D. Jančarja in mnogih drugih.

družbena in ideološka predpostavka. Ahistorična perspektiva se kaže v ocenjevanju tematike in sloga.

2. Literarna kritika Boruta Trekmana o romanu *Išči poldan*, objavljena v *Sodobnosti* (1967), upošteva tako historični kot tudi ahistorični vidik; ocenjuje namreč pisateljev slog in upošteva prvine literarnega dela, čeprav mimobežno in nepoglobljeno.
3. Literarna kritika Franceta Forstneriča o romanu *Sezuj se, kadar stopiš v mošejo*, objavljena v časopisu *Večer* (1971), poudarja estetske prvine literarnega dela in njegov slog, manj pa je v ospredju ocenjevanje spoznavnih in moralnih prvin.
4. Literarna kritika Marijana Zlobca o romanu *Sezuj se, kadar stopiš v mošejo*, objavljena v *Sodobnosti* (1973), ocenjuje delo s historične perspektive, ahistorična perspektiva pa je predstavljena v vrednotenju tematike.

Izkazalo se je, da se v literarnih kritikah proznih besedil Marjana Kolarja prepletajo historično in ahistorično izhodišče ter tudi značilnosti novejšje kritike, ki nima metodologije vrednotenja in teži po novosti (Bernik 1979: 6), zaradi česar je tudi subjektivna (prav tam). Poudariti velja, da prevladuje historična perspektiva v vseh literarnih kritikah razen v Forstneričevi.

Literarna kritika proznih del Marjana Kolarja se na več mestih odreka tradicionalnemu pristopu literarnega vrednotenja, takšno vrednotenje pa lahko postane enostransko (Bernik 1979: 7–8). Literarna kritika Kolarjevih del ni bila v celoti takšna, res pa je, da njegovega literarnega ustvarjanja ni obravnavala celostno.

Literatura

- BERČIČ, Branko, KOCIJAN, Gregor, 2002: Visok življenjski jubilej Jožeta Šifrerja. *Knjižnica* 46/1–2. 181–185.
- BERNIK, France, 1979: Od vrednotenja k samorefleksiji. *Sodobnost* 27/1. 5–8.
- BROOKS, David, 1990: Value-Judgements and Literature. *The Sydney Society of Literature and Aesthetic* 4–5. 39–59.
- EAGLETON, Terry, 2003: *Literary theory. An Introduction*. Second edition. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- EAGLETON, Terry, 2010: *Marksizem in literarna kritika*. Ljubljana: Založba Sophia.
- FORSTNERIČ, France, 1972: Knjiga o delavcu. Marjan Kolar: *Sezuj se, kadar stopiš v mošejo*, Založba Obzorja, 1971. *Večer*, 15. 1. 1972. 4.
- FORSTNERIČ HAJNŠEK, Melita, 2003: Judeži niso le med koroškimi hribi. Pogovor s koroškim pisateljem Marjanom Kolarjem ob njegovi sedemdesetletnici in izidu knjige *Sveto sivo življenje*. *Večer* 242. 36–37.
- KOCIJAN, Gregor, 1970: Prozni vzpon Jare Ribnikar. *Sodobnost* 18/11. 1168–1171.
- OGRIN, Matija, 2002: Literarno vrednotenje na Slovenskem od 1918 do 1945. *Primerjalna književnost* 25/1. 27–37.
- PATERNU, Boris, 1966: Razvoj in tipologija slovenske književnosti. 2. *SSJLK*. Ljubljana. 246–252.
- POGAČNIK, Jože, 1966: Vladimir Kavčič, Upanje. *Jezik in slovstvo* 11/6. 199–200.
- ŠIFRER, Jože, 1961: Marjan Kolar, Prazno nebo. *Naša sodobnost* 9/10. 939–942.
- TREKMAN, Borut, 1967: Marjan Kolar: *Išči poldan*. *Sodobnost* 15/8–9. 930–932.
- VERDINEK, Bojana, 2013: Marjan Kolar, pisatelj, urednik in esejist in publicist je letos 6. oktobra praznoval 80 let. *Ravenski razgledi*, december 2013.

- VOLLMAIER, Janja, 2007: *Literatura sodobnih koroških avtorjev in avtoric (objave po letu 1960)*. Diplomsko delo. Maribor: Filozofska fakulteta.
- VOLLMAIER LUBEJ, Janja, 2013: *Tema umetnika, umetnosti in umetniškega ustvarjanja v prozi sodobnih koroških avtorjev in avtoric*. Doktorska disertacija. Maribor: Filozofska fakulteta.
- ZLOBEC, Marijan, 1973: Marjan Kolar: Sezuj se, kadar stopiš v mošejo. *Sodobnost* 21/2. 213–214.

Viri

- Portal slovenskih pisateljev: Društvo DSP, www.drustvo-dsp.si/si/pisatelji/609/detail.html
- ARS: <http://ars.rtvlo.si/marjan-kolar/>
- Andrej Makuc: »Samovnjak« Marjan Kolar je star 80 let, www.delo.si/kultura/knjizevni-listi/samov-njak-marjan-kolar-je-star-80-let.html